

ARAPKİR

Posted on 22/10/2014

Arapkirli Ermeni genellikle orta boylu, omuzları geniş, göğsü öne çıkık, kaslı pazularının küçük eller, orta kalınlıkta parmaklarla bittiği insandır. Ayak parmakları kısa ve yassıdır, bu da yalınayak dolaştığının göstergesidir. Baş vücutuna göre büyük olur, yüzü uysallığın ve hatta içgüdüsel bir hüznün karakteristiğini taşır. Alnı neredeyse karedir ve üzerinde daha gençlik yıllarından başlamak üzere kırışıklıklar belirir. Burnu, çok az istisnalar dışında, kartal veya yarı kartal burnu benzeri ve orta büyüklüktedir. Gözleri açık ve genişçedir, koyu yeşil veya siyah renktedir, -mavi gözlü- olanları çok enderdir. Yanakları yuvarlak, kırmızı veya pembedir. Dudakları da orta kalınlıktadır. Teni esmerdir. Kolları, göğsü, bacakları siyah ve kıllıdır. Kafasındaki saçları alınlarının ortasına dek varır, bıyıklarıyla sakallarıysa yüzlerinin yarısından fazlasını kaplar. Eğer kırmızı saçlı veya bakır renkli tenlileri pek nadir olsalar da, sarışın olanları hiç yoktur.

Onlar kapı-kapı dilencilik etmeyi ayıp sayarlar, dilenerek gezen sadece birkaç kör ve sakat fakirleri olmuştur. Arada sırada bağış toplayarak elde edilen miktarı, yiyecek veya giyeceği, ihtiyacı olan fakirlere dağıtan özel girişimler de vardı.

Ziraat ve tarım işleri hemen hemen hiç yoktu, buğdayla sebzeleri, etle kömürü yakın köylerden getirirlerdi. Arapkir Ermenileri ekonomisinin temeli, zanaatlar, meslekler üzerine kuruluydu. Arapkirlielerin zanaatkârlığıysa tartışılmazdı. Şehrin genel uğraşısı, yılda 50.000 altın gelir getiren manusa işlemeciliğiydi. Manusa işlemeciliği XIX. yüzyılın ikinci yarısında büyük bir gelişme gösterdi. O zamanlarda da Arapkirli Ermeni tüccarlar, Erzurum, Muş, Halep, Konstantinopolis, İran, Mısır ve Etiyopya'da şubeler açtılar.

Ticari bakımdan, Arapkir pek olumsuz bir yerde bulunuyordu, çünkü sadece köşede kalmış bir şehir olmakla kalmayıp, tüm pazarlardan da çok uzaktaydı. En yakın Avrupa şehrinde,

en uygun fiata getirilen mallar, Arapkir'e ancak bir ay zarfında ulaşıyordu. İşlenen manusanın en fazla satıldığı pek önemli pazar Erzurum'a varmak için bile, en iyi ihtimalle, iki haftalık bir yolculuk yapmak gerekiyordu. Bu koşullarda, ticaretin en temel işlevi olan yerel ihtiyaçların giderilmesi için, o malların Arapkir'e en yakın olan, büyük bir şehirden getirilmesini sağlamaktı. Fakat bulunan malın fiatı, halkın eline ulaştırılana kadar, o kadar pahalıya geliyordu ki, neredeyse erişilemez oluyordu.

Arapkir'de eskiden beri, değişik türde mallar, ama özellikle de akıllalmaz çapta çok manusa ihraç eden büyük Ermeni tüccarları varolmuştur. Eski ve yeni zamanların o tüccarlarından, Hanesyan, Tevekelyan, Kalustyan, Güreğyan, İpekçıyan, Ustaramyan, Malumyan, Ğazikyan, Hazaryan, Derbederyan, Deveciyan, Gümüşgerdanyan, Keşkekyan, Kolancıyan, Fereşetyan, Arosyan, Keseyan vs. en bilinenlerdi. Bu zengin tüccarlar dışında tanınan büyük aileler de vardı, Der-Hovhannesyanyan, Liracıyan, Çorebanyan, Aycıyan, Miricanyan, Köseyan, Ağacanyan, Ejdeharyan, Gülezyan vs. bunlardandı.

Doğu şehirlerinin alışkanlıklarına göre, Arapkir şehrinde de çarşılar diğer kısımlardan ayrı olarak, en merkezi yerde bulunuyorlardı. Arapkir'in, Büyük ve Küçük diye adlandırılan ve biri diğerinden 20 dakikalık uzaklıkta bulunan iki çarşısı vardı. Tüm dükkânlar, büfeler, hanlar, hamamlar bu pazar yerlerinde bulunuyordu.

Hükümet binası, buğday satışının yapıldığı Buğday Meydanı, odunların satıldığı Odun Meydanı, Büyük Çarşı'da bulunuyordu. Arapkir'e canlılık kazandıran, yaşatan ve nefes almasını sağlayan ciğerleri, işte bu çarşılar idi. Sonbahar aylarında, sürülerle, onbinlerce kelle koyun, keçi, kuzu, bu pazarlara getirilip satılıyor ve et pazarına dönüşen o çarşılarda, kış öncesi hazırlık görme amaçlı, tüm et depolama ihtiyacı, işte o zaman görülüyordu. Geçerken kaydedelim ki, Arapkirlinin acaip ve mahküm edilesi alışkanlığına göre, inek, boğa ve domuz eti hiç yenmezdi, yemeye yeltenenlere de kötü gözle bakılırdı.

Kaynak: XV. Yüzyıldan 1915'e Günümüz Türkiye'sinde Ermenilerin Ticari-Ekonomik

Faaliyeti Toplu belgeler, derleyen: Khaçadur Dadayan, «Gasprint» Yayıncılık, Yerevan, 2012